

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки
Бібліотека

Серія "Дослідники Волині. Дати і долі"
Вип. 9.

АПОЛЛОНІЙ СЕНДУЛЬСЬКИЙ
(1830–1882)

Біобібліографічний нарис до 185-річчя від дня народження

ЛУЦЬК – 2015

Аполлоній Дорофійович Сендульський – православний священник, церковно-громадський та освітній діяч, краєзнавець, дослідник Волині.

Народився А. Сендульський 17 жовтня 1830 року в с. Садки Кременецького повіту Волинської губернії (нині Шумського району Тернопільської обл.) в родині священника. Батько помер рано і всі складності виховання дісталися матері, яка спромоглася дати сину необхідну освіту. Спочатку Сендульський студіював у Загаєцькому церковно-приходському училищі Кременецького повіту, згодом – у Кременецькому повітовому училищі й нарешті 1854 року закінчив Волинську духовну семінарію.

Уже на старших курсах семінарії учень Сендульський почав збирати народний фольклор, записувати звичаї і обряди сіл Кременецького, Острозького і Заславського повітів Південно-Східної Волині, цікавитись історією краю. Він став негативно розглядати кріпосництво, в дискусіях з шляхтичами і русофілами відстоював право українського народу на своє існування. Все це заклало основи його подальшої просвітницької і наукової діяльності.

В 1854 році Сендульський прийняв парафію у селі Сивки Острозького повіту (нині Хмельниччина, Білогірський р-н), і до останніх днів залишився тут парафіяльним священником.

Як сам засвідчує в своїй «Автобіографії», він розпочав громадську діяльність у с. Сивки з відкриття 1856 року парафіяльної школи для дорослих неписьменних селян віком від 18 до 30 років. Тут Сендульський навчав слухачів не тільки російській грамоті, а й рідної мови, співу українських пісень, знайомив з історією і культурою краю. Такий підхід до освіти був вороже зустрінутий поміщиками округи і власниця села силою закрила школу. Проте пастир продовжував збирати допитливих односельчан у себе на квартирі і задовольняв їх освітні й духовні запити. Згодом, як уже член правління Волинської духовної семінарії, член окружної училищної ради Сендульський таки спромігся офіційно відкрити в своєму селі школу, де втілював свої педагогічні принципи. Його обирали членом Правління Волинської духовної семінарії, головою єпархіальних з'їздів волинського духовенства в освітніх справах (1871, 1878 рр.).

Проте найбільше талант просвітника виявився у Сендульського на ниві дослідження історії Волині і краєзнавства. На початку 60-х років Сендульський відгукнувся на заклик Волинського єпархіального начальства до написання історико-статистичних описів міст і сіл краю з метою протистояння католицизму. Збираючи матеріали, А. Сендульський зацікавився археологією, старожитностями, пошуками істини в історії Волині і при створенні праць вийшов за встановлені межі. Першою його друкованою працею став нарис «Історія села Сивок», який був опублікований у «Волынских епархиальных ведомостях» 1868 року. Краєзнавче дослідження вразило тодішніх читачів глибиною використання першоджерел, описом побуту народних традицій, звичаїв та обрядів, свят його мешканців, правдивим зображенням безпросвітної і нужденної життя селян. Схвально відгукнулись на цей нарис, підтримали почин автора і заприятелювали тоді уже визнані дослідники Волині та її населених місць А. Братчинков, Х. Корнаковський, Л. Крушинський, В.

Перогівський, С. Барановський, професор Волинської духовної семінарії Андрій Хойнацький.

У 1867 році в Кременці почав виходити (а друкуватися в Почаєві) журнал «Волинские епархиальные ведомости», який надавав свої сторінки і місцевим авторам. А. Сендульський став одним з найактивніших співробітників журналу. Окрилений успіхом та підтримкою краєзнавців, він підготував і обнародував протягом 1868–1882 років на шпальтах «Волинских епархиальных ведомостей» понад 40 історично-статистичних описів та історичних нарисів про парафії церкви і, головним чином, міста і села Волинської губернії. З-поміж них не втратили своєї актуальності для нинішніх науковців його історичні дослідження Луцька, Рівного, Овруча, Дубна, Кременця, Берестечка, Боромеля, Чарторийська, Пересопниці, Корця, Вишгорода, а також населених місць Південно-Східної Волині, що сьогодні входить до складу північних районів Хмельницької області, Ізяслава, Шепетівки, Полонного, Ямполь, Тихомля, Поляхової, Городища та ін. Цінність цих нарисів полягає в тому, що ними започатковані ґрунтовна розробка історії міст і сіл, парафій, подальше вивчення Волині загалом, фундамент волинознавства.

Все своє життя А. Сендульський з особливою повагою ставився до пам'яті князя Ф. Острозького. Зокрема, доклав немало зусиль і власних коштів на спорудження храму св. Ф. Острозького в с. Сивки, написав (у співавторстві з професором, протоієреєм А. Ф. Хойнацьким) церковну службу на честь святого, опублікував про нього історико-біографічний нарис.

Крім історичних нарисів, Сендульський залишив праці «З спостережень сільського священика», «Автобіографія», власноручно ведений ним впродовж 28 років літопис своєї парафії у с. Сивки, рукописи з історії містечок Лабуні, Степані та інших, окремі з яких публікувалися в 80–90-х роках XIX ст. у «Киевской старине».

Для творчості А. Сендульського притаманні риси об'єктивності викладу фактів, широкого використання документальних джерел, порівняльного історико-статистичного методу дослідження. Історію рідного краю він розглядав як невід'ємну частку історії України. Сендульський змушений був писати твори російською мовою за прийнятими тоді стандартами, крізь які чітко простежується просвітницьке зображення самобутності укладу на Волині українського вселення, його духовної і матеріальної культури.

Помер Аполлоній Сендульський 7 січня 1882 р. у Сивках. Палкий патріот Волинської землі на сьогодні повернений із забуття і займає належне місце у вітчизняній історіографії.

Рекомендовані та використані джерела:

1. Казмірчук О. А. Розвиток історичного краєзнавства на Волині у XIX ст. [Електронний ресурс] / О. А. Казмірчук // Гілея : зб. наук. пр. / Укр. акад. наук, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2013. - № 72. - С. 69-74. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2013_72_13.pdf. – 12.08.15. – Назва з екрану. – Є відом. про А. Сендульського.
2. Костиця М. Ю. Волинське церковно-археологічне товариство і його роль у розвитку краєзнавства // Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, постаті : монографія / М. Ю. Костиця ; Укр. геогр. т-во,

Всеукр. спілка краєзнавців, Житомир. наук.-краєзн. т-во дослідників Волині ; наук. ред. І. П. Ковальчук, М. І. Лавринович. - Житомир, 2001. - С. 38–52. – Інформація про А. Сендульського на с. 40–41.

63.3(4УКР-4ВОЛ)

К 72

3. Костриця М. Релігійне краєзнавство [Електронний ресурс] / М. Костриця // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія: Історичне релігієзнавство. – Острог, 2009. - Вип. 1. - С. 112-128. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NznuoairD2009_2009_1_13.pdf . – 07.09.15. – Назва з екрану. – Є відом. про А. Сендульського.
4. Костриця М. Ю. Священики – краєзнавці і дослідники Волині [Електронний ресурс] / М. Ю. Костриця // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. – Київ, 2005. - Вип. 3. - С. 124-136. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ubi_2005_3_31.pdf . – 07.09.15. – Назва з екрану.
5. Мороз О. В. Гуманістичні засади релігійно-філософських поглядів церковних діячів Волині в кінці XIX – на початку XX століття [Електронний ресурс] / О. В. Мороз // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія: Історичне релігієзнавство. – Острог, 2012. - Вип. 7. - С. 176-185. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NznuoairD2009_2012_7_18.pdf / . – 07.09.15. – Назва з екрану. – Є відом. про А. Сендульського.
6. Сендульський Аполлон // Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Фонд духовн. відродж. ім. митрополита А. Шептицького ; голов. ред. В. Кубійович. - Перевид. в Україні, репринт. відтворення вид. 1955-1984 р. - Львів, 1998. – Т. 7. – С. 2753.

92.0(4УКР)

Е 64

7. Тимочко І. Б. Роль провідних діячів православних братств Волинської губернії у збереженні духовно-моральних традицій виховання [Електронний ресурс] / І. Б. Тимочко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія і педагогіка : зб. наук. пр. / Нац. ун-т "Острозька академія". – Острог, 2012. – Вип. 21. – С. 160-170. – Режим доступу : <http://eprints.oa.edu.ua/2483/1/23.pdf> . – 07.09.15. – Назва з екрану. – Є відом. про А. Сендульського.

Аполлоній Сендульський (1830-1882) [Електронний ресурс] : біобібліогр. нарис до 185-річчя від дня народж. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. - Луцьк, 2015. - (Дослідники Волині. Дати і долі ; вип. 8). - Бібліогр.: 7 назв.

Подано основні віхи життя і діяльності православного священика, церковно-громадського та освітнього діяча, краєзнавця, дослідника Волині А. Сендульського. Рекомендовані бібліографічні джерела містять статті у неперіодичних та продовжуваних виданнях, електронні ресурси. Адресовано всім, хто цікавиться історичними дослідженнями Волинського краю.

ББК 63.3(4УКР-9ВОЛ)я1